

GOLF JOURNAAL NUMMER 3 APRIL/MEI 2005

PAGINA 20

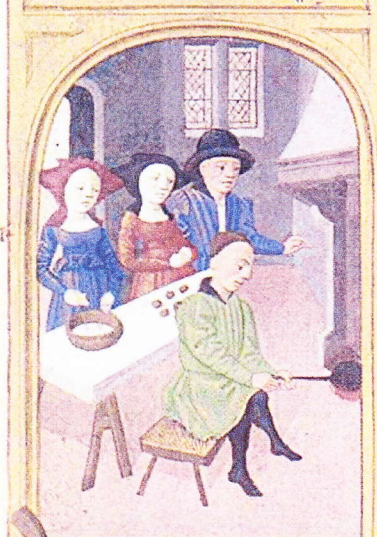
Golf komt uit de Lage Landen

De bakermat van golf is Holland of Vlaanderen, maar niet Schotland. Zegt de Duitse gerenommeerde linguïst en sporthistoricus dr Heiner Gillmeister. De bewijzen die hij aanvoert zijn behoorlijk sterk. Toch willen de Schotten er niets van weten.

Foto: RMN / © René-Gabriel Ojéda

HÓLLAND IS

e kl. Saint lucas
 .xv. f kl. S^e iulienne
 .xvi. g kl. Saint donne.
 .xvii. **A** kl. S^e brimon
 .xviii. b kl. S^e iulianne.
 .xix. c kl. Saint clouff
 .xx. d kl. Saint pierre
 .xxi. e kl. S^e polycarp
 .xxii. f kl. S^e mathias
 .xxiii. g kl. Saint ucrain
 .xxiv. **A** kl. Sainte venice
 .xxv. b kl. Saint honore
 .xxvi. c kl. Saint iust.

THE HOME OF GOLF

De bakermat van golf stond niet in St Andrews, maar in de Lage Landen. Een fabeltje? Volgens de Schotten misschien, maar de *Encyclopaedia Britannica* denkt daar anders over.

In de laatste herziene druk staat het er: zwart op wit. Auteur van het nieuwe artikel is de Duitse sporthistoricus en linguïst dr. Heiner Gillmeister.

Foto GJ

Welcome to the Home of Golf is de trotse aanhef van de website van de St. Andrews Links. Het is duidelijk: in St Andrews gaan ze er nog steeds zonder meer vanuit dat golf in Schotland is ontstaan. In de nieuwste herziene druk van de gerenommeerde *Encyclopaedia Britannica* (15de editie, 2002) is het hoofdstuk over de geschiedenis

Het vroegste bewijs van golf in de Lage Landen: het getijdenboek van Adelaide van Savoie (Noord-Frankrijk of Vlaanderen, ca. 1450). Musée Condé, Chantilly

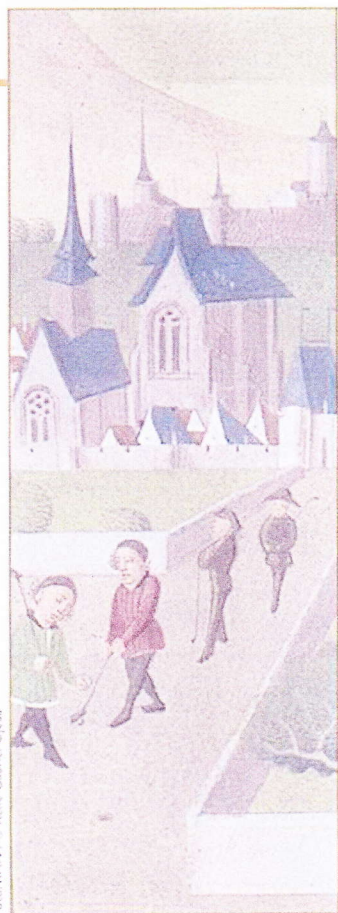

Foto BPN // René-Gabriel Ojeda

van golf weliswaar volledig herschreven, maar de Schotten hebben daar klaarblijkelijk geen boodschap aan.

Dit staat er: '(...) *The origins of the(golf) game are difficult to ascertain, although evidence now suggests that early forms of golf were played in the Netherlands first and then in Scotland.*' In de nieuwe tekst wordt korte metten gemaakt met de Schotten als uitvinders van golf. Een 'wijdverbreide dwaling', is de opmerkelijke conclusie. De auteur van het artikel? Dr. Heiner Gillmeister.

Dr. Gillmeister, zo blijkt, is een gerespecteerde sporthistoricus en docent linguïstiek en middeleeuwse literatuur aan de Universiteit van Bonn. Auteur van vele

publicaties op het gebied van de historie van Europese balspelen in het algemeen, en tennis en golf in het bijzonder. Een van zijn bekendste werken is *Tennis, a Cultural History*, een lijvig werk over de evolutie van de sport. Nieuwsgierig geworden naar deze Duitse sporthistoricus die de Schotten hun 'nationale' trots heeft afgenomen, reizen we voor een interview af naar diens woonplaats Brühl, een stadje ten zuiden van Keulen.

HET BEWIJS VAN DE SCHOTTEN: DE ACTS OF PARLIAMENT

Gillmeister schrijft al meer dan vijftien jaar Duitse artikelen over de historie van golf, maar pas na de publicatie van zijn artikel 'Golf on the Rhine' in het Britse tijdschrift *The International Journal of the History of Sport* (maart 2002) schrokken ze in Schotland wakker.

Gillmeister: 'In the *History of Sport* kon ik voor het eerst mijn theorie bewijzen dat iedere keer wanneer in vijftiende-eeuwse Schotse teksten de term 'golf' werd gebruikt, dat niet naar golf zoals we dat nu kennen verwees, maar naar hockey!'

Gillmeister doelt op de zogenaamde *Acts of Parliament* uit 1457, '71 en '91, Schotse verordeningen van zowel de koning als het parlement waarmee in de vijftiende eeuw voetbal en golf verboden werden. 'Futbawe and ye golf' zijn volgens deze Acts 'nutteloze spelen' die de burgers maar afhouden van het boogschieten, een sport die voor de verdediging van het land van veel groter nut is.

Uiterekend deze Acts voeren de Royal & Ancient en het British Golf Museum in St Andrews aan als bewijs dat Schotland the Home of Golf is. Het zijn immers de vroegste schriftelijke bronnen ter wereld waarin de term 'golf' voorkomt. En dan komt er een Duitser die doodleuk beweert dat het helemaal niet om golf gaat!

Gillmeister legt uit dat golf in die dagen een vrij onschuldig spel was dat vlak buiten de stad werd gespeeld. Maar hockey was, net als voetbal, een gevaarlijk spel dat gewoon in de straten werd gespeeld. Daarbij was de kans levensgroot aanwezig dat er iemand verwondingen opliep of dat er een bal door de vensters vloog. Hockey was louter een variant van voetbal. In plaats van met de voeten werd het

GILLMEISTER: 'Steven van Hengels theorie is twijfelachtig'

REACTIE DR J.A. BRONGERS, STICHTING EARLY GOLF

'Gillmeister heeft natuurlijk gelijk met zijn venijnige opmerkingen over de wedstrijd in Loenen aan de Vecht. Dat heb ik in een artikel in Golfjournaal nr. 10 in 2002 al afgedaan als onzin. Van Hengel was geen historicus, hij was een heel enthousiaste man. Misschien is hij in zijn hyper-enthousiasme iets te kritiekloos met Loenen omgegaan.'

Met de kritiek van Gillmeister op Van Hengels theorie over de ontwikkeling van het golfspel op basis van de chronologische spelling van de woorden *colf*, *kolf* en *golf*, is Brongers het niet eens. 'Hij heeft alleen een kunstmatig onderscheid in spelling gemaakt om de vroege en de late variant van *kolf* aan te geven. Hij heeft het niet als een chronologisch argument gebruikt. Misschien is hij daar onduidelijk in geweest.'

gespeeld met een herdersstaf, de *kolf*. In de Lage Landen stond het bekend als *kolf* of *kolve*.

Het bewijs dat het in de Schotse parlamentsbesluiten niet om golf maar om hockey ging, vond Gillmeister in een boek dat omstreeks dezelfde tijd verscheen, geschreven door - hoe tragisch voor de Schotten - een inwoner van St Andrews, sir Gilbert Hay.

SIR GILBERT HAY

Sir Gilbert Hay was de auteur van een Alexander-roman, de *Buik of King Alexander the Conquerour*. Hij schreef het boek in 1460, drie jaar na het eerste verbod op voetbal en golf in Schotland. Terwijl in de parlamentsbesluiten geen enkele nadere omschrijving van de term 'golf' voorkwam, ontdekte Gillmeister in het boek van Hay een passage waarin 'golf' wél omschreven werd.

Hay's *Buik* was een Schotse vertaling van een Franse Alexander-roman, waarin Alexander de Grote voorspelt dat hij de Perzische koning Darius ten onder zal brengen. Als een 'bal' zal hij Darius en zijn lords 'heen en weer' drijven tussen hem en zijn soldaten. In de Franse tekst wordt de term *jeu de crosse* gebruikt, oftewel hockey. Sir Gilbert Hay vertaalt het Franse *crosse* (hockeyclub) met *golf-staff* en beschrijft hoe Darius als een bal 'to and fro' wordt gespeeld tussen de twee teams.

'To and fro', roept Gillmeister uit. 'Dat kan geen golf zijn. Volstrekt onmogelijk! Het is hockey.'

Op gedecideerde toon vertelt Gillmeister nu dat sir Gilbert Hay adviseur van de Franse koning was en de Franse taal uitstekende beheerste. Hij vertaalde *jeu de crosse*, in het Schots met *golf* 'omdat dat in Schotland op dat moment nu eenmaal de benaming voor hockey was'.

DOMME GOLFERS

Kennelijk maakte Gillmeister zoveel indruk op de hoofdredactie van de *Encyclopedia Britannica* dat zij hem verzochten het hoofdstuk over golf te herschrijven.

Gillmeister: 'Dat klopt, de Engelsen en Amerikanen die verantwoordelijk zijn voor deze editie van de *Encyclopaedia* nemen aan dat mijn theorie de juiste is. Als ze dit niet geloofden dan zouden ze wel aan andere mensen opdracht hebben gegeven over golf te schrijven.'

Maar zo bijzonder is zijn theorie nu ook weer niet, vindt hij. 'Voor Schotse linguïsten is het allang een feit dat golf Nederlands is.'

Zijn het dan alleen de R&A en het British Golf Museum die dwalen? 'Inderdaad,' lacht de linguïst, 'alléén die domme golfers willen het maar niet geloven. Nou ja, er

schuilen natuurlijk grote commerciële belangen achter', zegt hij dan vergoeilijkend. 'St Andrews zou iets van zijn reputatie verliezen als het niet langer *the Cradle of Golf* zou zijn, natuurlijk hebben ze geen zin om dit toe te geven.'

Maar volgens Gillmeister voerde de R&A wel 'tamelijk domme argumenten aan' om zijn theorie te weerleggen. Peter Mason, manager externe betrekkingen van de R&A, beweerde bijvoorbeeld dat de Vlaamse handelaren die mensen op de Schotse *links* met een stok en een bal zagen spelen - het golfspel - zich realiseerden dat dit opmerkelijk veel leek op een spel dat ze thuis speelden, *kolf*. Zij leerden het golfspel dus kennen van de Schotten, terwijl deze laatsten de Hollandse term *kolf*, verbasterd tot *golf*, van de handelaren overnamen.

Gillmeister: 'Dat is te gek voor woorden, als het een van oudsher traditioneel Schots spel was, waarom zouden ze er dan in hemelsnaam een Nederlandse naam aan geven? Dan had er toch gewoon een Schots woord voor bestaan?' Wat Gillmeister maar wil zeggen: de Schotten hebben niet alleen de naam van het spel, maar natuurlijk ook het spel zelf uit de Lage Landen geïmporteerd.

PIETER VAN AFFERDEN

Maar Gillmeister heeft nog meer schriftelijk bewijs dat golf in de Lage Landen is ontstaan: de Latijnse lesmethode van de Nederlander Pieter van Afferden.

DE VIJF GOLFREGELS
VAN PIETER VAN AFFERDEN

Regel 1 Wie een airshot maakt, verliest een slag: 'Die mist / die verliest sinen slach.'

Regel 2 Voor je beurt spelen is tegen de regels: 'Ick zal voor v spelen.'

'Dat is gheen manier/een yegelijke houde zijn behoorte.'

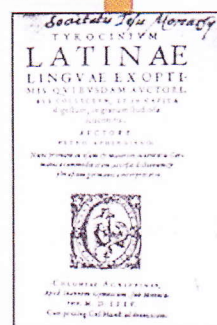
Regel 3 Een speler mag niet gehinderd worden in zijn swing: 'Wijckt een weynich soo langhe als ick slae.'

Regel 4 Als een golfer een slag doet, mogen de anderen niet in het licht staan: 'Get wt dat licht.'

'Wy en staen v niet int licht.'

Regel 5 Bij het putten moet de bal geslagen worden, de bal duwen is 'boeverij': 'Ghy leyt den bal.'

'Ik weet u boeuerije wel.'

GILLMEISTER: *De Lage Landen zijn the Home of Golf*

REACTIE PETER LEWIS, DIRECTEUR BRITISH GOLF MUSEUM

Hoewel Lewis gevraagd was inhoudelijk te reageren op het artikel in de *Encyclopaedia Britannica*, gaat hij hier niet op in. In wezen verschilt zijn reactie niet van die in 2002 op het artikel in the *International Journal of the History of Sport*.

Lewis: 'Er is veel gespeculeerd over de exacte oorsprong van golf, maar in werkelijkheid zullen we het antwoord nooit weten. Het doel van golf was naar een hole in de grond te putten. Anders dan golf werden de overige bal- en stokspelen in Engeland en op het continent - bijvoorbeeld het Nederlandse Kolf - naar doelen boven de grond gespeeld. Er kan weinig twijfel over bestaan dat het huidige golf zijn oorsprong heeft in Schotland, de eerste geschreven bron waarin gerefereerd wordt aan golf stamt uit 1457.'

Gillmeister: 'Dit is het duidelijkste bewijs dat we hebben. De eerste Schotse beschrijving van het moderne golfspel is te vinden in een Latijns-Schots leermethode van de Schot David Wedderburn uit 1636. Maar bijna een eeuw eerder was er al een veel uitgebreidere beschrijving van Pieter van Afferden.'

Van Afferden, lector aan de Grote Latijnse School in Amsterdam, schreef zijn Latijnse leermethode, de *Tyrocinium latinae linguae*, in 1545. Aan de hand van beschrijvingen van alledaagse situaties in het Latijn en Middelnederlands probeerde hij zijn leerlingen Latijnse spreektaal bij te brengen.

Eén van die alledaagse dingen is kennelijk het golfspel. In een dialoog tussen enkele spelers wordt golf uitgebreid beschreven. Ook het doel van het spel wordt door een van de spelers duidelijk geformuleerd: 'Ick en ben niet verre van den cuyt. Ick salt recht naer den cuyt setten.'

In deze vroegste beschrijving van het moderne golfspel, een Nederlandse beschrijving, is er dus sprake van het spelen naar een *cuyt*. Oftewel een hole. Iets wat de Schotten pertinent blijven ontkennen.

Caroline Nurse, *communications director* van de R&A: 'We hebben inderdaad handel gedreven met de Hollanders, en ze speelden inderdaad een spel met een bal en een club. Maar er was geen hole, en als er geen hole is, is er geen golf.' (*Golf Digest*, oktober 2002).

Gillmeister: 'Alle Schotse "golfhistorici" blijven heel koppig ontkennen dat golf, waarbij het doel een hole was, al eerder op het continent werd gespeeld.'

Maar hoe zit het dan met de Schotse bewijzen, vraag je je af. In de *Acts of Parliament* komt geen hole voor. Gillmeister lacht: 'Dat is een van de vele vergissingen die onmogelijk is uit te leggen. De eerste maal dat er in Schotland een hole wordt beschreven, is pas in de zeventiende-eeuwse tekst van Wedderburn.'

Het boek van Van Afferden bewijst volgens Gillmeister niet alleen dat golf al in de Lage Landen gespeeld werd lang voordat de Schotten begonnen te golfen. Uit de citaten zijn zelfs vijf golfregels te destilleren. Ene golfer: 'ik zal voor v spelen.' Andere golfer: 'Dat en is gheen manier / een pegelijke houde zijne behoorte.' Voor je beurt spelen is 'geen manier van doen'. En de bal duwen in plaats van slaan bij het putten is 'boeverij': 'ic weet u boeverije wel.'

Gillmeister: 'In deze vroege bronnen zijn de regels nog impliciet geformuleerd. Er was een goede traditie om golf volgens bepaalde regels te spelen, maar pas in de 18de eeuw hebben de Schotten ze voor het eerst vastgelegd. 'Misschien hebben zij ook de 9-holes course wel bedacht. Ik heb er geen moeite mee om dit te aan te nemen.'

Golfscène in een Vlaams getijdenboek uit Brugge (begin 16de eeuw). Met dank aan the British Library, Londen.

Meer moeite heeft Gillmeister met de theorieën van de Nederlandse golfhistoricus Steven J.H. van Hengel. In het boek *Early Golf* (Strenght, 1982) beschouwt Van Hengel *colf* als een vroege vorm van het moderne golf en beschrijft hij een colfwedstrijd in Loenen aan de Vecht die al in 1297 gespeeld zou zijn. Gillmeister: 'Absolute onzin. Er is geen enkel schriftelijk bewijs van. Het is een anekdote, een mondeling overgeleverd verhaaltje.'

Van Hengel baseert zijn theorie over de ontwikkeling van het golfspel op de chronologische volgorde in de spelling van woorden. Eerst was er *Colf*, daarna *Kolf* en tenslotte *Golf*. Vanuit wetenschappelijk oogpunt een twijfelachtige methode oordeelt Gillmeister: 'Van Hengel was een bankier, geen linguïst. Hij denkt dat hij louter op basis van spelling bepaalde spelen kan onderscheiden. Het ene spel wordt gespeld met een c, het andere met een k, enzovoort. Dat is linguïstisch gezien amateuristisch, volkomen irrelevant. Het gaat niet om de manier waarop een woord geschreven wordt, maar om de uitspraak. De Nederlandse uitspraak van *kolf* is door de Schotten overgenomen als *golf* met een stemhebbende medeklinker (de *g*), maar het is natuurlijk hetzelfde woord. Daar is geen twijfel over mogelijk.'

'In de Lage Landen bestonden er in die dagen verschillende spelen *naast elkaar*, die allemaal met de term *kolf* werden aangeduid, naar de naam van het oorspronkelijke instrument waarmee het spel gespeeld werd, de herdersstaf. Eén spel leek op ons moderne hockey, een ander op ons huidige golfspel en er was een spel dat binnensdeurs werd gespeeld. Dat laatste spel bestaat nog steeds.'

GETIJDENBOEK ADELAÏDE VAN SAVOIE

Niet alleen schriftelijke en linguïstische bewijzen duiden volgens Gillmeister op het ontstaan van golf in de Lage Landen. Hij heeft ook visuele bewijzen gevonden.

Het vroegste bewijs is een miniatuur in een getijdenboek uit 1450, van Adelaïde van Savoie, de hertogin van Bourgondië. Op de afbeelding zijn vier golfers te zien die

»

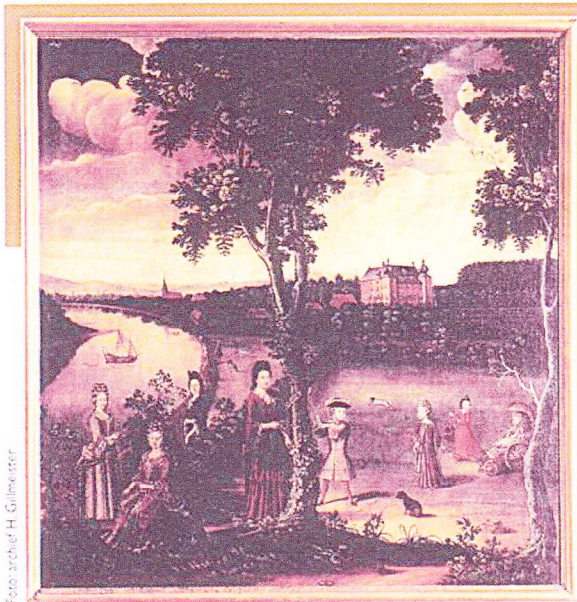

Foto: archief H. Gillmeister

Olieverf van H. Golt.
Gezicht op Haus
Wohnung, het verblijf
van de familie Van
Doornick, Voerde,
Duitsland, 1706.

aan het putten zijn. Het feit dat er een hole zichtbaar is, ondermijnt volgens Gillmeister wederom de bewering van de R&A dat er op het Europese vasteland niet naar een hole gespeeld werd, en dat er dus niet werd gegolft.

De afbeelding stamt uit Noord-Frankrijk of Vlaanderen. Dat laatste is waarschijnlijker omdat er een getijdenbock uit Brugge in overeenkomstige stijl bekend is met een afbeelding van vier golfende Vlaamse boerenknapen. Golf zou dus ook in Vlaanderen geboren kunnen zijn!

Het vroegste Schotse schilderij waarop golf te zien is, stamt pas uit 1680 (of 1720), een olieverf van een anonieme schilder waarop een foursome met twee caddies te zien is tegen de achtergrond van St. Andrews.

Een van de laatste beeldende getuigenissen van golf op het continent is een olieverf van H. Golt uit 1706. Het schilderij laat een golfscène zien voor het huis van de familie Van Doornick, in de buurt van Voerde, in Duitsland. Deze familie kwam van oorsprong uit het Gelderse Zetten, een plaatsje op een steenworp afstand van Afferden, de geboorteplaats van... Pieter van Afferden.

Gillmeister houdt het niet voor onmogelijk dat Van Afferden in zijn jeugd al kennis nam van het golfspel en dat het dus reeds rond 1500 in Gelderland gespeeld werd. Het schilderij van H. Golt zou de theorie ondersteunen dat golf in de provincie Gelderland tenminste 150 jaar gespeeld is. De Van Doornicks, die in de vijftiende en zestiende eeuw in de buurt van Amersfoort woonden, zouden het spel naar het Duitse Rijnland hebben gebracht. Gillmeister: 'Zelfs deze afbeelding uit 1706 is vroeger dan de vroegste Schotse afbeeldingen van golf. Zelfs de Duitsers waren er eerder bij dan de Schotten!'

Waarom golf in de achttiende eeuw in de Lage Landen uitstierf terwijl het in Schotland juist begon op te bloeien, wijt Gillmeister aan de kerk. 'Ik denk dat de Nederlandse Hervormde Kerk daar verantwoordelijk voor is. Zij waren tegen spelen, die brachten de mensen maar tot allerlei verleidingen.' Eind goed, al goed. Voor de Schotten is er toch nog een mooie rol weggelegd. Zij waren het per slot van rekening die golf weer terugbrachten naar de bakermat. De Lage Landen. Volgens Gillmeister de enige echte 'Home of Golf'. <<

Heiner
Gillmeister:

'Voor Schotse
linguïsten is het

allang een feit
dat golf

Nederlands is.
Alléén die

domme golfers
willen het maar
niet geloven.'

MEER GOLFPLEZIER MET

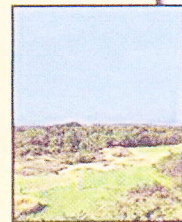
Golfers

M A G A Z I N E

SPEEL JE BESTE GOLF DIT JAAR
EEN UITGEBREIDE
HANDLEIDING OM
JE HANDICAP NU
EINDELIJK EENS
OMLAAG TE
KRIJGEN. GEEN
EXCUSES MEER,
MAAR GEWOON
DOEN!

**DE ALLERBESTE TIPS
VOOR TRIPS DICHTBIJ**
MOOIE EN GOEDE BANEN
HOEVEN NIET VER WEG TE
ZIJN. GA MET ONS MEE
NAAR FRANKRIJK, BELGIË
EN DUITSLAND

WONEN AAN DE GOLF

DE DROOM VAN VELEN: IN EEN WARM
LAND AAN DE GOLFBAAAN WONEN. WE
SPRAKEN NEDERLANDERS DIE DE STAP
WAAGDEN

DE NIEUWE MARKT

ZIJN DE NIEUWE SUPERSTORES EEN ZEGEN
VOOR DE GOLFER? ZEKER IS DAT DE GOLF-
MARKT NOOIT MEER HETZELFDE ZAL ZIJN

★ LEZERSAANBIEDINGEN

- GREENFEEKORTINGEN
- PRIJSVRAGEN
- MAIL&WIN
- HOTEL EN REISARRANGEMENTEN
IN BINNEN- EN BUITENLAND

**KIJK SNEL OP DE MEMBER'S
WORLD AANBIEDINGEN
PAGINA'S EN SLA UW SLAG!**

Het nieuwe nummer ligt vanaf 29 april in de
winkel. Koop 'm in de kiosk of neem meteen een
abonnement (inclusief welkomstcadeau).

Meer informatie over abonnementen:

Betapress Abonnementen Service (0161) 45 95 16,
e-mail: golfersmagazine@betapress.oudax.nl
of surf naar

GOLFSITE.nl